

SiS återrapportering

Version: 1

Dnr 1.1.1-9156-2024

DELREDOVISNING AV REGERINGSUPPDRAG: ETT MER ÄNDAMÅLSENLIGT NYTTJANDE AV PLATSER

Innehåll

1. SAMMANFATTNING	3
2. UPPDRAGET OCH DELRAPPORTEN	4
3. UTVECKLINGEN AV BEHOVET AV PLATSER INOM SIS VERKSAMHETSGRENAR.....	4
4. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR OMSTÄLLNING MELLAN VERKSAMHETSGRENAR.....	5
5. BESLUT OM OMSTÄLLNING	6
6. STATUS FÖR GENOMFÖRANDET	7
7. FORTSATT ARBETE FÖR ÄNDAMÅLSENLIGT NYTTJANDE AV PLATSER..	9

I. Sammanfattning

Statens institutionsstyrelse (SiS) fick i september 2024 i reviderat regleringsbrev för 2024 uppdrag att se över och, om det är lämpligt, ställa om vissa platser för missbruksvård till platser i särskilda ungdomshem.

För att möta den ökade efterfrågan på platser inom ungdomsvården vidtar SiS en rad åtgärder. Förutom att bygga nytt och förtäta genom att tillföra konceptbyggnader på vissa befintliga institutionsområden, ser myndigheten över möjligheterna att ställa om vissa hem från missbruksvård till ungdomsvård. Mot bakgrund av den ansträngda platssituationen inom myndigheten har frågan om att ställa om platser inom missbruksvården till ungdomsvården aktualiserats. Syftet är att snabbare kunna erbjuda barn och unga plats för att undvika väntetider.

SiS generaldirektör har, efter genomförda förstudier, fattat beslut om att ställa om SiS LVM-hem Gudhemsgården (Gudhemsgården) från missbruksvård till ungdomsvård och att SiS ungdomshem Råby (Råby) ska ta över vissa delar av SiS LVM-hem Lundens (Lunden) lokaler, för att bedriva ungdomsvård i dem. Samtidigt beslutade myndigheten att utöka antal platser för särskilt förstärkt avdelning (SFA) på Lunden. Därtill ska åtgärder vidtas för att kompensera för kapacitetsbortfallet inom missbruksvården.

Gudhemsgården tog emot de första ungdomarna den 25 november 2024 och Råbys utökade verksamhet i delar av Lundens lokaler ska enligt generaldirektörens beslut ta emot de första ungdomarna den 16 januari 2025. Efter att beslutet fattades har omständigheter kopplat till behov i lokalerna i kombination med bemanningsfrågor gjort att tidplanen behöver justeras. Det innebär att ungdomar kan börja tas emot något senare än planerat.

Verksamheterna kommer att växa i omfattning etappvis och enligt plan vara i full drift senast i maj månad 2025. 33 platser för ungdomar är planerade på Gudhemsgården och 14 platser på Råbys nya utökade verksamhet.

Arbetet med att vidta åtgärder för att kompensera för det minskade antalet platser inom SiS missbruksvård pågår. Samtidigt behöver myndigheten på lång sikt beakta om det skulle vara möjligt att ställa om fler LVM-hem. En kapacitetsrapport kommer att tas fram för 2025–2035. Inom ramen för det arbetet kommer myndigheten att belysa behov för exempelvis vård enligt Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU), Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och hur det påverkar platskapaciteten.

SiS återkommer i oktober 2025 med slutredovisningen av regeringsuppdraget.

2. Uppdraget och delrapporten

SiS fick i september 2024 i reviderat regleringsbrev för budgetåret 2024 följande uppdrag:

Ett mer ändamålsenligt nyttjande av platser

SiS ska se över och, om det är lämpligt, ställa om vissa platser för missbruksvård till platser för ungdomsvård på särskilda ungdomshem. Uppdraget ges mot bakgrund av att efterfrågan på platser inom missbruksvården minskat under en period samtidigt som efterfrågan på platser i de särskilda ungdomshemmen ökar. En delredovisning ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 7 januari 2025 och en slutredovisning senast den 31 oktober 2025.

I denna delredovisning redogör SiS för pågående arbete och status samt planerade insatser. I slutredovisningen återkommer myndigheten med en mer fullödlig beskrivning av problembilden, genomfört arbete och resultat av det.

3. Utvecklingen av behovet av platser inom SiS verksamhetsgrenar

Inom ungdomsvården råder sedan en längre tid en ansträngd platssituation. Bakgrunden är bland annat samhällsutvecklingen, där den grova kriminaliteten går ner i åldrarna. Allt fler döms till sluten ungdomsvård för grövre brott och till längre påföljder. Behovet av platser för verkställighet av sluten ungdomsvård har därför ökat kraftigt, vilket lett till ett underskott på platser för vård av barn och unga med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Samtidigt har vårdtiderna inom ungdomsvården ökat kraftigt de senaste åren, vilket också påverkat den totala platskapaciteten. Inom missbruksvården har inte samma ökning av efterfrågan skett. Behovet av platser för verkställighet inom missbruksvården har snarare gått ner något, vilket lett till ett överskott på platser för vård av vuxna med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Trots att en omställning av platser mellan missbruksvård till ungdomsvård aktualiserats 2023 har SiS inte kunnat anvisa plats för samtliga ungdomar omedelbart. Mot den bakgrunden har frågan om att ställa om ytterligare platser från missbruksvård till ungdomsvård aktualiserats.

De verksamheter inom missbruksvården som bedömdes vara bäst lämpade för omställning från missbruksvård till ungdomsvård samt bedömdes kunna ta emot främst icke skolpliktiga med behov av placering på hem med förhöjd säkerhetsnivå, var Gudhemsgården och Lunden. På Gudhemsgården och Lunden fanns både goda lokalförutsättningar och erfarenhet av att ta emot klienter med omfattande vårdbehov.

Gudhemsgården ligger utanför Falköping. Gudhemsgården tog tidigare emot målgruppen män med alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk och har haft 45 platser varav 37 låsbara och 8 öppna platser. Vidare har Gudhemsgården kunnat ta emot män med psykisk ohälsa samt med utagerande beteende/våldsbeteende. Därtill hade Gudhemsgården ett uppdrag att bedriva vård för klienter med särskilda resursbehov, klienter med läkemedelsassisterad behandling och opioidmissbruk.

Lunden ligger i Lund och bedriver också verksamhet i Höör på två avdelningar i Karlsvik. På Lundens avdelningar i Lund vårdas kvinnor med alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk och har tidigare haft 23 platser, varav 19 låsbara och 4 öppna platser. Dessa avdelningar har kunnat ta emot kvinnor med psykisk ohälsa samt med utagerande beteende/våldsbeteende och har i sitt uppdrag haft att vårda klienter med särskilda resursbehov. En avdelning i Lund är en särskilt förstärkt avdelning (SFA) som har i uppdrag att bedriva vård för kvinnor med särskilda vårdbehov. Lundens avdelningar Karlsvik i Höör tar emot män med alkohol-, narkotika- eller blandmissbruk, i kombination med psykisk ohälsa och har 19 platser, varav 11 låsbara och 8 öppna platser.

4. Förutsättningar för omställning mellan verksamhetsgrenar

Den 17 juli 2024 inleddes arbetet med förstudie avseende förutsättningar för omställning av Gudhemsgårdens verksamhet från missbruksvård till ungdomsvård¹. Den 8 augusti 2024 inleddes ytterligare en förstudie avseende omställning av Lundens platser från missbruksvård till ungdomsvård². I förstudiearbetet ingick att genomföra en konsekvensanalys av vad en omställning innebär, en barnkonsekvensanalys och en riskbedömning av arbetsmiljön. Vidare skulle förstudien också redogöra för de ekonomiska

¹ Förstudie, omställning av Gudhemsgårdens verksamhet från missbruksvård till ungdomsvård (dnr 1.1.3-6763-2024).

² Förstudie, omställning av Lundens verksamhet från missbruksvård till ungdomsvård (dnr 1.1.3-6757-2024).

konsekvenserna. Därtill skulle förstudien beakta och omhänderta lärdomar från tidigare utförda omställningsarbeten inom SiS. Utgångspunkten för förstudierna var att så fort som möjligt skapa fler platser inom ungdomsvården.

I förstudierna om omställning på Gudhemsgården och Lunden konstaterades att omställning var möjlig, men att sådana förändringar kräver stora insatser inom olika områden och att samtliga avdelningar vid SiS behöver bidra både i planeringsarbetet och i själva genomförandet av omställningarna.

Omställningsarbete ställer också stora krav på samverkan. I förstudierna konstaterades vidare att den snäva tidsramen innebär att nya platser kommer behöva öppnas utan att samtliga bitar är på plats i det inledande skedet.

Förstudierna identifierar att hemmen som ställs om behöver anpassa verksamheten och erbjudas stöd inom en rad olika områden, såsom:

- Avveckling av missbruksvårdsverksamhet
- Bemanning, organisation och scheman
- Lokaler
- Medarbetare
- Det nya uppdraget:
 - Skolverksamhet
 - Behandlingsplaneringsarbete, teamarbete, behandlings- och aktivitetsinnehåll
 - Hälso- och sjukvårdsuppdrag, inklusive elevhälsa

5. Beslut om omställning

SiS generaldirektör fattade den 24 september 2024 beslut i enlighet med förstudien att ställa om Gudhemsgårdens verksamhet från missbruksvård till ungdomsvård³. När det gäller Lunden fattade SiS generaldirektör den 30 september 2024 beslut om att Råby skulle ta över delar av Lundens lokaler för att där bedriva ungdomsvård⁴.

Råby ligger i Lund och tar emot ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Både flickor och pojkar placeras på Råby, som innan utökningen på Lunden, haft 48 platser.⁵

³ Beslut om omställning av SiS LVM-hem Gudhemsgården till SiS ungdomshem Gudhemsgården (dnr 1.1.3-5805-2024).

⁴ Beslut om nya uppdrag för SiS LVM-hem Lunden och SiS ungdomshem Råby (dnr 1.1.3-5805-2024).

⁵ Enligt SiS verksamhetsplan avseende verksamhetsåret 2024.

Råby tar över två avdelningar som Lunden tidigare bedrivit missbruksvård i och som inkluderade 15 LVM-platser, varav 11 låsbara och 4 öppna platser. Bakgrunden till att Lundens verksamhet inte ställdes om till ungdomsvård i sin helhet var utifrån en bedömning att SiS fortsatt var i behov av Lundens SFA-platser (Särskilt förstärkt avdelning) och dessutom i behov av att utöka SFA-platserna på Lunden.

Olika åtgärder har genomförts och kommer att genomföras under 2025 kopplat till avvecklingen av Gudhemsgårdens och vissa delar av Lundens missbruksvårdsverksamhet. Därtill har en kartläggning påbörjats avseende kapacitetsbortfallets konsekvenser inom missbruksvården och vissa kompensatoriska åtgärder har redan vidtagits.

6. Status för genomförandet

En rad åtgärder har vidtagits och pågår vid verksamheterna på Gudhemsgården och Råby. Nya organisationer och scheman har förhandlats och riskbedömts. Behov av rekrytering har identifierats och bedömningar av övertalighet har genomförts.

Lokalerna har i båda fallen behövt anpassas till den nya målgruppen och det nya uppdraget. Det handlar både om vissa säkerhetshöjande åtgärder och att skapa lokaler där skolverksamheten kan bedrivas. Ombyggnationer in- och utvändigt har genomförts och kommer i viss omfattning att fortsätta under 2025 både på Gudhemsgården, på Råbys nya avdelningar och i de delar av Lundens lokaler där en utökning av SFA-platser ska upprättas. Det snäva tidsperspektivet är en utmaning i byggprocesserna.

Arbetstagarorganisationer och skyddsorganisationen har involverats kontinuerligt i olika riskbedömningar lokalt och nationellt. Berörda medarbetare har varit involverade under hela förändringsprocessen. Avdelningsdirektörerna besökte tidigt hemmen för att hämta in och bemöta synpunkter på omställningen.

På Gudhemsgården har olika utbildningsinsatser genomförts för att förbereda medarbetare och chefer för det nya uppdraget och den nya målgruppen. Utbildningarna har berört många olika sakområden, allt från barnrätt och särskilda befogenheter inom ungdomsvården till struktur kring behandlingsplanering och samverkan mellan skola, hälso- och sjukvård och vårdavdelningar. Som komplement till utbildningsinsatser har både medarbetare och chefer på Gudhemsgården genomfört studiebesök och hospitering på andra ungdomshem inom SiS.

På Råby kommer de nya avdelningarna främst bemannas av nyrekryterade medarbetare och fokus för utbildningsinsatserna blir därför att säkerställa att grundkompetens hos medarbetarna finns för uppdraget.

Vård- och behandlingsinnehåll byggs upp i takt med att verksamheten utökas för att möta målgrupperna på Gudhemsgården och Råby. Likaså skapas struktur för behandlingsplanering, teamarbete, behandlingsaktiviteter och övrig vardagsstruktur för att möta den nya målgruppen.

Skolverksamhet byggs succesivt upp från grunden både på Gudhemsgården och Råbys nya avdelningar. Det innefattar insatser för att färdigställa skollokaler, rekrytera medarbetare, förbereda medarbetare inom skola liksom avdelningspersonal för samverkan mellan skolan och avdelningarna på hemmen. Dessutom byggs elevhälsa upp. Skolverksamheten är ännu inte komplett och kommer att byggas ut i takt med att fler ungdomar tas emot på de båda hemmen, samt i takt med färdigställande av lokaler och rekrytering av lärare.

Sammanfattningsvis går omställningsarbetet för Gudhemsgården i stort sett enligt plan. På Råby har omständigheter kopplat till behov i lokalerna i kombination med bemanningsfrågor gjort att tidplanen behöver justeras. Det innebär att ungdomar kan börja tas emot något senare än planerat där.

I förberedelserna för att öppna de nya platserna på Gudhemsgården och Råby vägs kontinuerligt behovet av att tillgodose myndighetens främsta prioritet, dvs. att kunna tillhandahålla fler platser och behovet av att säkerställa att den nya verksamheten lever upp till grundläggande krav gällande trygg och säker vård. Att arbeta samtidigt med dessa båda perspektiv ställer höga krav på verksamheten.

Avvecklingsarbetet av missbruksvården på Gudhemsgården har gått planenligt. Klienter har omplacerats till nya LVM-hem, avveckling/omställning av system har genomförts och förberedelse för förflyttning av arkiv och allmänna handlingar till riksarkivet har genomförts på ett tillfredsställande sätt.

En kapacitetsrapport för 2025–2035 kommer att tas fram och vara klar den 1 mars 2025⁶. Prognosen kommer att omfatta prognos gällande behov av platser och tillgång på platser. En viktig del är att vidareutveckla myndighetens metodik för prognosarbete för att belysa behov för exempelvis vård enligt LSU, LVU och LVM som påverkar vilken platskapacitet SiS behöver ha.

⁶ Beslut om framtagande av SiS kapacitetsrapport 2025–2035 (dnr 1.1.4-8189-2024).

7. Fortsatt arbete för ändamålsenligt nyttjande av platser

Arbetet med att beskriva kapacitetsbortfallet inom missbruksvården samt vidta åtgärder för att kompensera för bortfallet pågår. Situationen är ansträngd på LVM-hemmen inom missbruksvården; klienter har tagits emot i en större omfattning än rådande platsplanering och prioriteringslistor för vilken ordning hemmen ska ta emot klienter som anvisas plats upprättas och revideras löpande. Planering, samverkan och dialog pågår inom missbruksvården med syfte att effektivisera arbetssätt, t.ex. bredda målgruppen för samtliga hem vilket i sin tur ska medföra ett kapacitetstillskott på totalen. SiS missbruksvård har inlett ett arbete för att säkerställa effektiva interna vårdkedjor för klienter från låst till öppen plats. SiS missbruksvård har också inlett samverkan med Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Vårdföretagarna för att anamma arbetssätt som kan medföra en snabbare övergång för klienter från SiS till vård i annan form utanför LVM-hemmet enligt 27 § LVM⁷. Ett kartläggande arbete kopplat till att utöka platsantal inom missbruksvården på kort, mellanlång och lång sikt pågår, dvs. kartläggning över var det finns utrymme att skapa fler platser, utifrån rådande lokalbestånd samt rekryterings- och kompetensförsörjningsförutsättningar.

SiS har i budgetarbetet och i platsplaneringen för 2025 tillskjutit ekonomiska medel för att skapa fler platser på LVM-hemmen. Myndigheten har även ökat platsantalet för klienter med särskilda resurs- och vårdbehov, detta för att kompensera kapacitetsbortfallet av platserna på Gudhemsgården och Lunden.

När kartläggningen av kapacitetsbortfallets konsekvenser inom missbruksvården har beskrivits och åtgärder vidtagits, kan det bli aktuellt med ytterligare omställningar mellan missbruksvård och ungdomsvård.

SiS återkommer i oktober 2025 med slutredovisningen av regeringsuppdraget. I den kommer myndigheten att redogöra för resultaten av den genomförda omställningen, både avseende verksamheten på de berörda hemmen och gällande nyttjandet av platser i stort.

⁷ Vård enligt 27 § LVM sker utanför LVM-hemmet och kan verkställas på t.ex. ett HVB-hem, familjehem och/eller i öppenvård där klienten bor i sin egna bostad. Vid vårdavbrott och återfall kan institutionschefen fatta beslut om att klient, som vårdas enligt 27 § LVM, ska återintas på LVM-hemmet.